

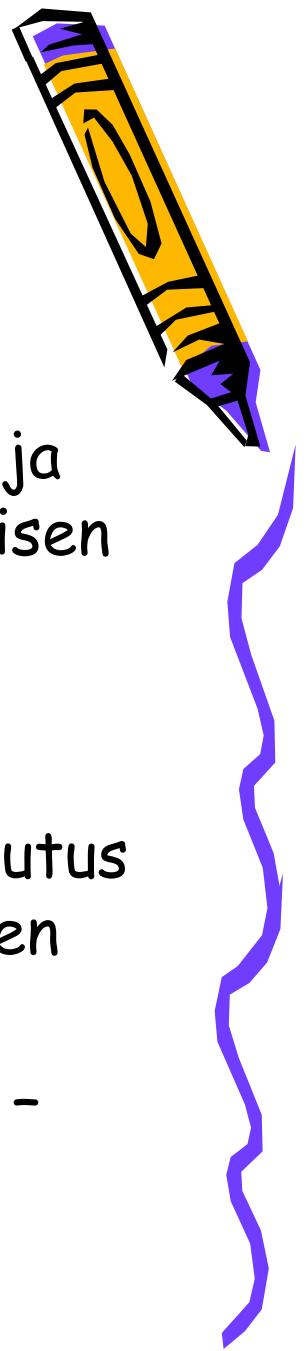
1. Lapsen kielellinen kehitys, kielellinen tietoisuus ja siirtyminen lukijaksi

POM1YSU Suomen kielen ja kirjallisuuden ydinosa, 3
op

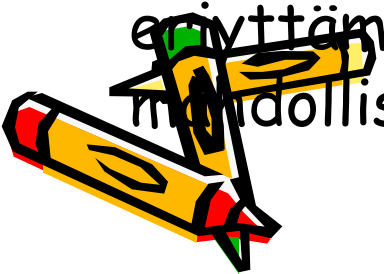
Sirpa Eskelä-Haapanen
Jyväskylän yliopisto, opettajankoulutus
17.9.2015

Kolmen luentokerran kokonaisuus

- 1. Lapsen kielellinen kehitys, kielellinen tietoisuus ja siirtyminen lukijaksi – kieli-identiteetin rakentumisen alkuvaiheita (17.9.)
- 2. Lukemaan opettamisen menetelmiä, erilaisia mahdollisuuksia luokkahuonetoteutuksiksi, monilukutaito, digilukutaito, luokkahuonevuorovaikutus (myös keskustelutaidot) - luentotehtävän antaminen (24.9.)
- 3. Lukemaan ja kirjoittamaan oppimisen vaikeudet - eriyttäminen ja sen menetelmiä, opettajan mahdollisuudet tukijana (8.10.)

Miten minä opin lukemaan?

- Muodostakaa 4-5 opiskelijan keskusteluryhmiä. Jakakaa ryhmässänne oma lukemaan oppimisen hetkenne tai varhainen lukemismuistonne.
- Käytetään aikaa 10 min ja huolehditaan jokaisen mahdollisuus vuorovaikutukseen.

Lukeminen lapsen kehityksessä

- Noin puolet lapsista osaa lukea kouluun tullessaan (peruslukutaidon tekninen osuus: kirjainten yhdistäminen äänteisiin ja kokonaisten sanojen kokoaminen)
- Suurin osa oppii dekodauksen jouluun mennessä
- Ennen kouluikää lukemaan oppineet ovat hyvin eritasoisia lukijoita: pitkälle edenneet lukijat, juuri lukemaan oppineet, lukutaitoa lähenevät oppilaat... → haaste
- N. 80% lapsista oppii lukutaidon helposti
- N. 6% lapsista kohtaa erittäin haastavia vaikeuksia
- Suomen kielessä säännönmukainen kirjain-äänne -vastaavuus auttaa (vrt. esim. englanti).

Koulutulokkaan lukutaito

peruslukutaito

- Koulutulokkaan lukutaidolla ymmärretään yleensä peruslukutaitoa. Lukemista tekniikkana vasta harjoitellaan. Äänteitä vastaavia kirjaimia yhdistellään ensin tavuiksi, sitten kokonaisiksi sanoiksi. Sanoja laitetaan peräkkäin, jolloin muodostuu mielekkäitä kokonaisuuksia: lauseita, virkkeitä, tarinoita. (Vrt. tekstin ymmärtämisen taidot ja päättely.)
- Kaiken kaikkiaan suomalaiset lapset saavuttavat mekaanisen lukutaidon varhaisessa vaiheessa (Lerkkanen 2006).
- Suomen kielen lähes täydellinen äänne-kirjain -vastaavuus (synteettinen kieli) ja kielemme säännönmukaisuus poikkeaa esimerkiksi englannin kielestä (analyyttinen kieli), jolloin eri kielten tutkimustuloksia lukutaidon kehityksestä on vaikea verrata keskenään. Myös harjoittelun prosesseissa paljon eroja.

Lapsen kielellisestä kehityksestä

- Lapsen kielellinen kehitys on mielenkiintoinen prosessi, johon ympäristöllä on mahdollisuus vaikuttaa jopa jo sikiövaiheessa raskausaikana ja edelleen yksilön syntymästä lähtien.
- Lapsen lähimpien kommunikointi, niin kielellinen kuin kehon välityksellä tapahtuva: katseet, ilmeet, eleet, liikkeet, vaikuttavat kaikki lapsen kielelliseen kehitykseen merkittävästi.

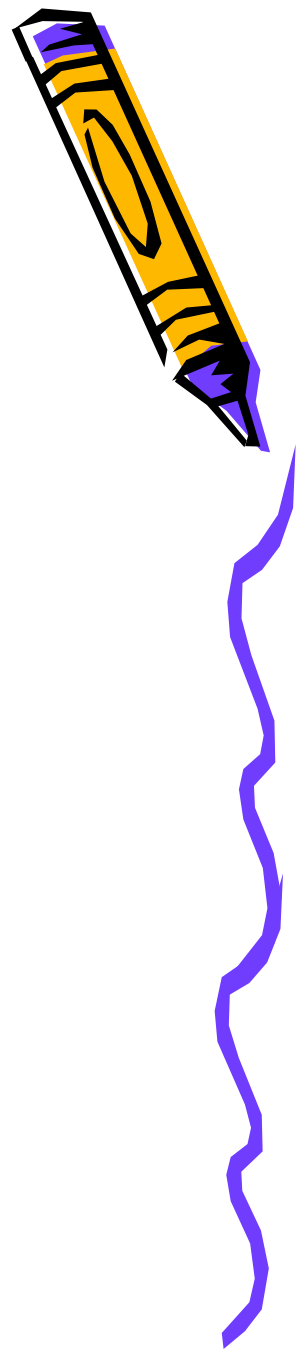
Puheen oppiminen

- Mielletään automaattiseksi ja ei-tietoiseksi prosessiksi.
- Tapahtuu jokaisella ns. normaalikehittyneellä lapsella samansuuntaisesti ja noudattelee suunnilleen samoja ikäkausia.
- Omaksumme suullisen kommunikoinnin välineeksemme lähiympäristömme käyttämän kielen mallioppimisen sekä geneettisen perimämme säatelevän kypsymisen avulla, edellyttäen, että keskushermostomme on normaalisti kehittynyt ja kuulemme ympäristössämme käytettävän omaksuttavaa kieltä. (Vrt. kaksikielisyys, maahanmuuttajatausta)

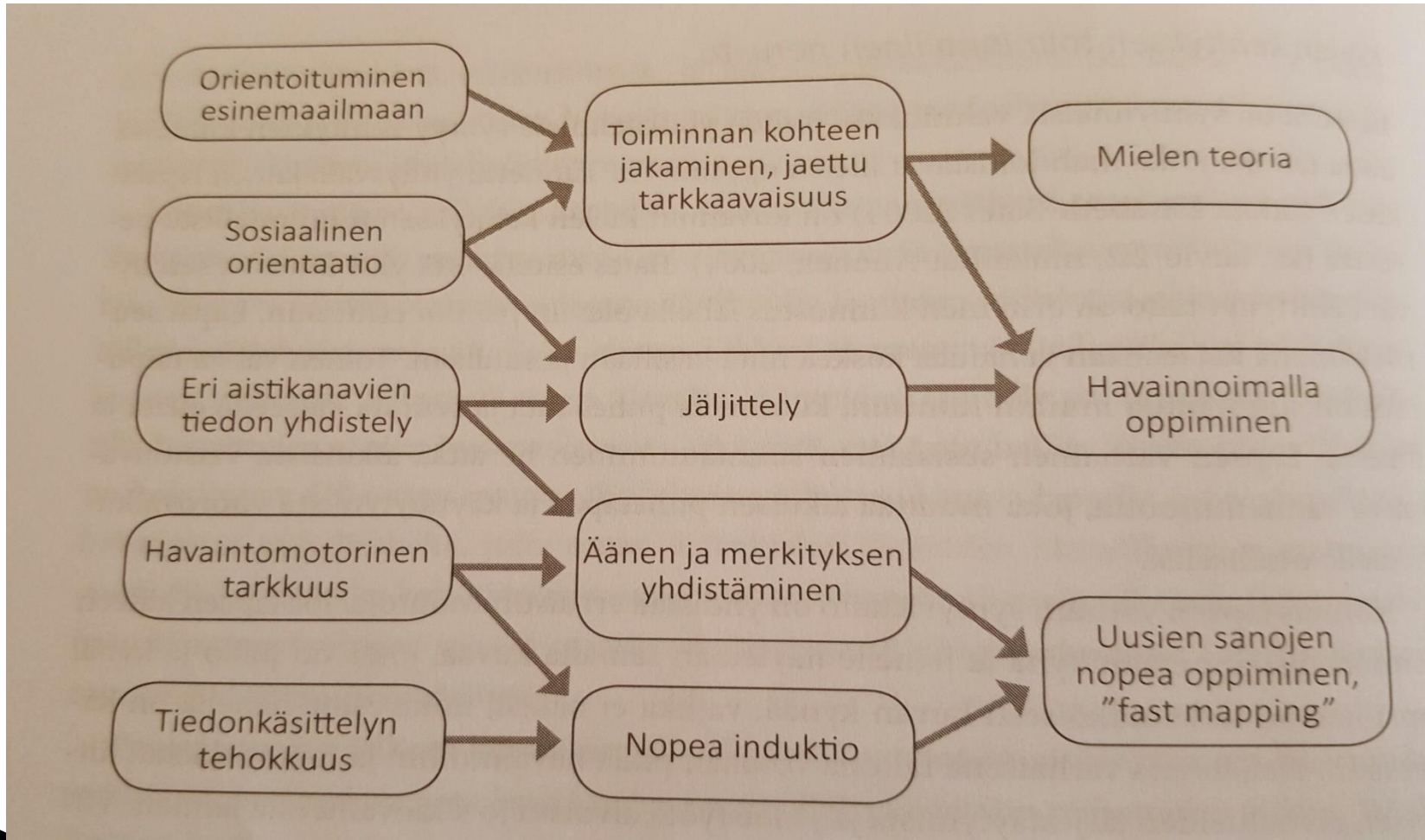
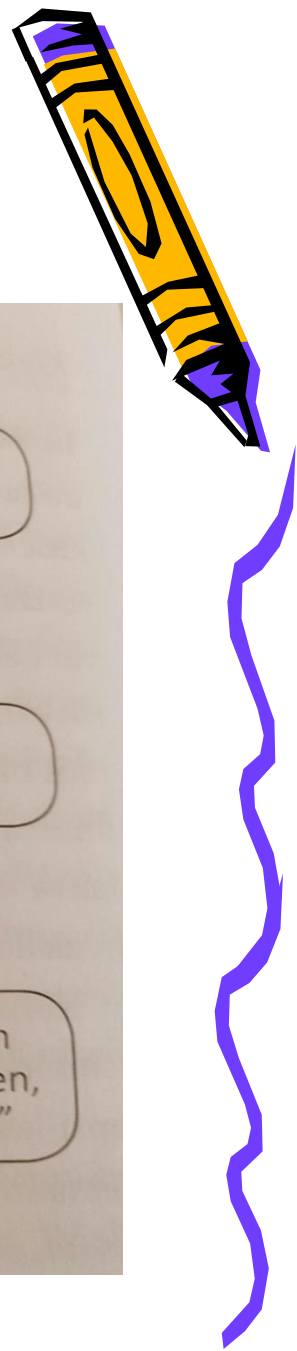
Kielen kehitys...

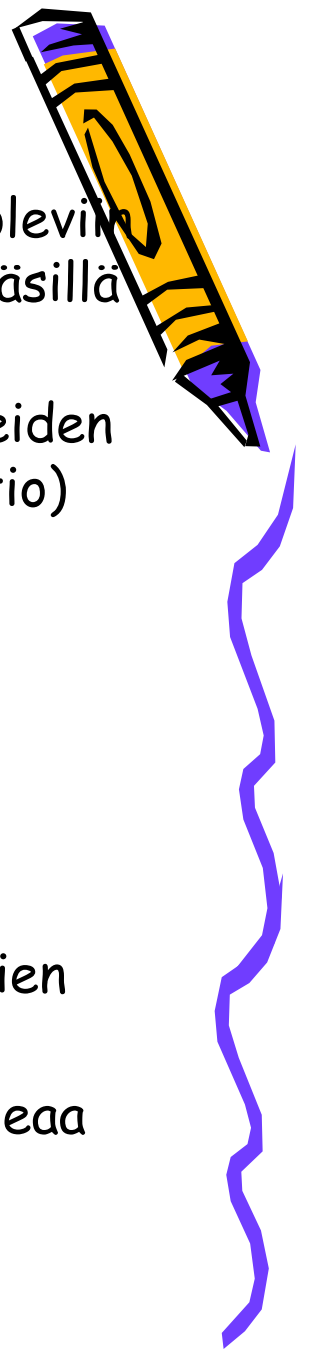
- ei ole kuitenkaan passiivinen tapahtuma.
- on tapahtuma, jossa lapsi kognitiivisen kehitystasonsa mahdollistamissa rajoissa valikoi kuulemaansa kieltä ja pyrkii sitä aktiivisesti muokkaamaan.

Kielen kehityksen toiminnallinen perusta (Bates 2004; mukailut Ahonen 2004.)

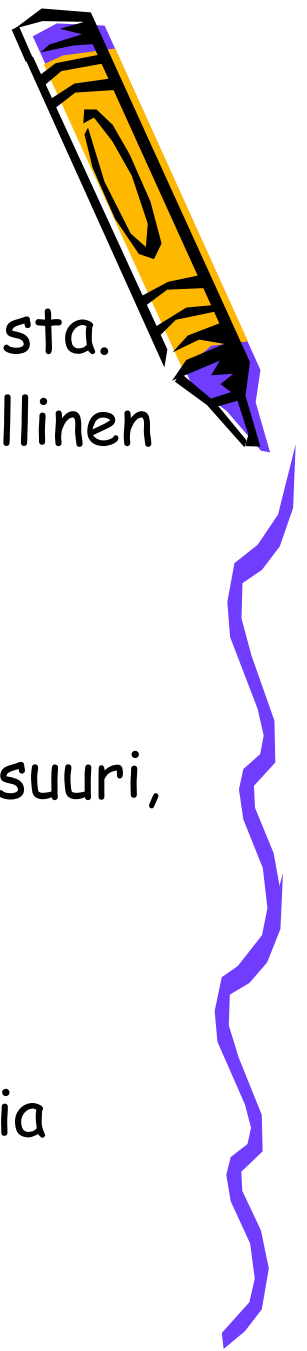

- Vrt. edellinen kuvio:
- Lapsen kehittynyt taito on erityinen kiinnostus lähellä oleviin esineisiin; katseella seuraaminen, halu koskettaa niitä käsillä ja suullaan (orientoituminen esinemaailmaan)
- Muihin ihmisiin suuntautuminen, puheäänien kuuntelu, eleiden ja ilmeiden seuraaminen katseella (sosiaalinen orientaatio)
- Lapsen sosiaalinen suhtautuminen herättää myös vaistonvaraista vanhemmuutta, muuttaa puhetapaa ja käyttäytyminen muuttuu luontaisesti vuorovaikutteisemmaksi (sosiaalinen orientaatio)
- Aistihavaintojen yhdistäminen: pallo ja kynä -esimerkki
- Havaintojen ja motoriikan varhainen yhteistyö: josikiövaiheessa kehittyvä, ilmenee ensimmäisten elinpäivien aikana
- Vauvojen aivojen erinomainen tiedonkäsittely tukee nopeaa oppimista.

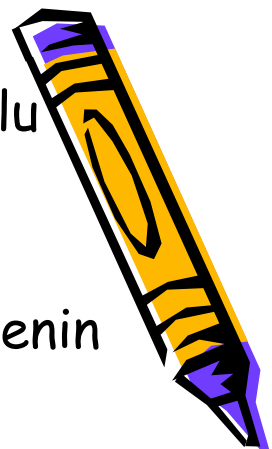
Lapsen kielen kehityksen keskeisiä saavutuksia

- Lapsi ymmärtää sanoja ja kieltä ennen sen tuottamista.
- Reagointi esim. omaan nimeen, ei → toiminnan hetkellinen keskeytys jne.
- **7-9 kk:** Monipuolista jokeltelua
- **10-15 kk:** Kyky käyttää eleitä ilmaisun tukena
- **1v 6 kk:** 10-30 merkityksellistä sanaa, vaihteluväli suuri, jopa 200 sanaan
- sanaston ymmärtäminen kehittyneempää kuin tuottaminen
- lapsi noudattaa lyhyitä toimintaohjeita ja kehotuksia

- 2 v Yli 250 merkityksellistä sanaa (Huom! yksilöllinen vaihtelu edelleen hyvin suuri)
- sanayhdistelmiä, jossa sanat taipuvat
- ilmaisujen keskipituus 5-6 morfeemia (Morfeemi on kielen pienin yksikkö, jolla on merkitystä; auto=1, auto/ssa=2)
- "Otin kansin pois." "Isi kattoo uutiseita."
- 2v 6 kk Lapsi oppii noin 10 uutta sanaa päivässä
- substantiivien ja verbien osuus määrällisesti suurin
- adjektiivit, pronominit ja partikkelit yleistyvät
- Puheessa esiintyy taivutusmuotoja: preesens- ja imperfektimuotoja, monikon tunnusta, genetiiviä, partitiivia, sisä- ja ulkopaikallissijoja.
- Ensimmäiset taivutusmuodot useasti ulkoa opittuja, esim. *anna, vettä*
- Lapset käyttävät myös "omatekoisia" muotoja ja taivutuksia
- Varsinkin astevaihtelut hankalia: *käpyt, käsit, mäkin (mäen), haken (haen), jalkalla (jalalla)*. Osoittaa kuitenkin lapsen halua aktiivisesti ja itsenäisesti muokata omaa kieltään soveltamalla taivutuspäätteiden käyttöä. (Vrt. vieraasta kielikulttuurista tulevan kielen oppimisen prosessi.)

Noin kolmevuotiaana...

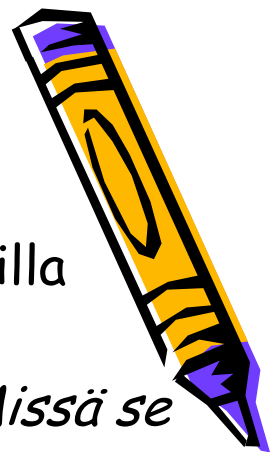

- lapsen puhe on lähes kokonaan ymmärrettävää
- Alkaa kiinnittää huomiota esineiden laadullisiin piirteisiin ja eroihin → kuuluu puheessa: adjektiivien vertailuasteiden käyttö: "Hiekkakakku on näiiiiin iso." "pitkämpi" "märkämpi"
- lapsella esiintyy apuverbin käyttöä, eri aikamuotoja ja verbin taivuttamista eri persoonissa.
- esineiden paikkaa ja sijaintia osoittavia määreitä
- havaitaan kielellisen tietoisuuden alku: sana- ja loruleikit.

n. 4-5 v

- Eri sanaluokan sanoja esiintyy samassa suhteessa kuin aikuisilla arkipuheessa.
- Lapsen puheessa on jo käsky-, kieltö- ja kysymys-lauseita: *Missä se Viivin muumikirja on?*
- Lapsi hallitsee sanojen taivutusta ja lauseiden muodostamista koskevat perussäännöt ja omatekoiset taivutukset vähenevät.
- Ilmaisujen tarkentuminen tulee esille: ajan ilmaisussa, paikan ja sijainnin kuvaamisessa, esineiden laadullisessa tarkastelussa (koko, määrä, väri, muoto) ja tarinan kerrontataidoissa.
- Käsitteistä ensin alla ja päällä, sitten edessä ja takana. Ajan määreiden hallinta: "Pesen hampaat ennen kuin menen nukkumaan."
- Viikonpäiviä, kuukausia ja vuodenaikoja alkaa ilmaantua puheeseen.

n. kuusivuotiaana...

- Lapsi hallitsee yli 10 000 sanaa ja sanojen ääntäminen on yleiskielen mukaista
- Lapsi nimeää sujuvasti esineitä ja symboleja
- Foneemisen tietoisuuden kehittyminen. Lapsi oivaltaa vähitellen sanojen muodostuvan erillisistä äänneistä.
- Havaitsee sanojen äänne-eroja.
- Oppii yhdistämään, poistamaan, lisäämään ja laskemaan äänneitä.
- Vuorovaikutuksen perustaitojen omaksuminen. Lapsi...
- keskittyy kuuntelemaan puhetta
- esittää kysymyksiä kuulemastaan
- vastaa kysymyksiin, puhuu vuorotellen toimii annettujen ohjeiden mukaisesti

Esikouluikäinen kielen käyttäjänä

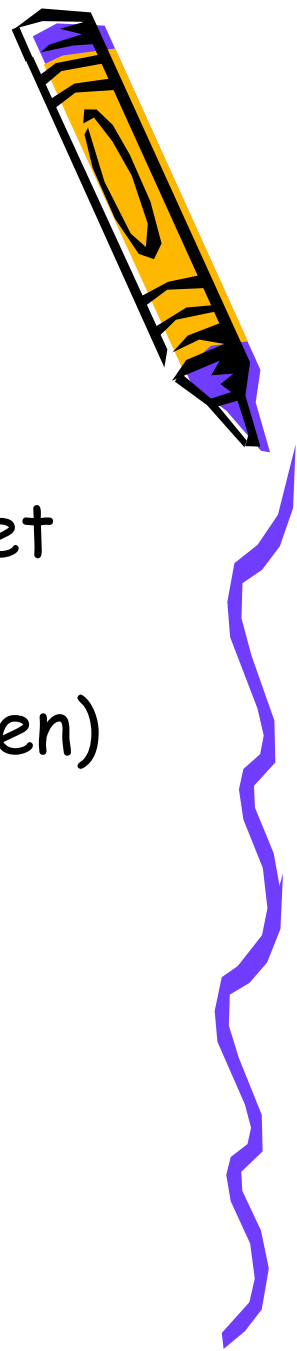
- Pikku hiljaa noin kuusivuotias lapsi kykenee pitämään useamman asiaa mielessään, tuottamaan kieliopillisesti suhteellisen oikeita lauseita kiinnittäen huomiota kielen rakenteisiin ja taivutuspäätteisiin.
- Hän korjaa omaa puhettaan ja osaa muokata sitä kulloisenkin tilanteen mukaan.
- Hän ymmärtää myös sanojen monimerkityksellisyyttä.
- Nämä kaikki taidot auttavat lasta toimimaan ympäristön kanssa vuorovaikutuksessa yhä monipuolisemmin.
- Superlatiivin ilmaisemisen pulmat korreloi lukemaan oppimisen pulmien kanssa.
- Lapsen puheen kehitys jatkuu siltaa pitkin kohti kirjoitettua kieltä ympäristöltä saadun palautteen, ohjauksen ja havaintojen tukemana, kuitenkin hieman eri reittejä käyttäen. (Vrt. oppijaminäkuva)

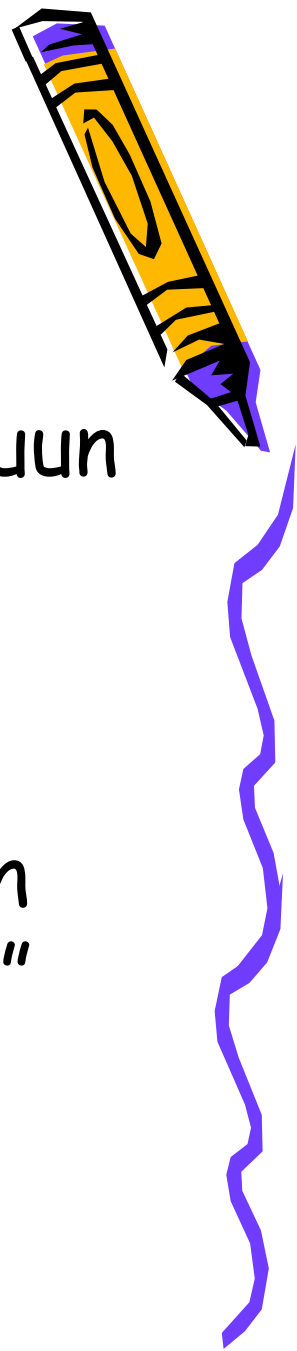

Luku- ja kirjoitustaidon taustatekijät:

- Kirjaintuntemus (vrt. kirjain, äänne)
- kielellinen tietoisuus, erityisesti fonologiset taidot
- kuullun ymmärtäminen (luetun ymmärtäminen)
- hienomotoriset taidot (kirjoittaminen)
- motivaatio
- Huom! yksilöllisen kognitiivisen kehityksen asettamat rajat

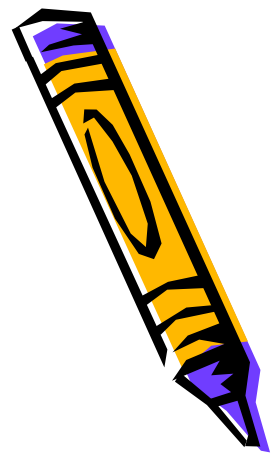
Kielellinen tietoisuus

- Silta puhutusta kielestä kirjoitettuun kieleen
- "Kielellinen tietoisuus on sitä, että lapsi kykenee kohdistamaan huomionsa sanan merkityksestä sen vaikeasti tavoitettavaan muotoon..." yksinkertaisti Tornéus 1991, 7-14.

Kielellinen tietoisuus

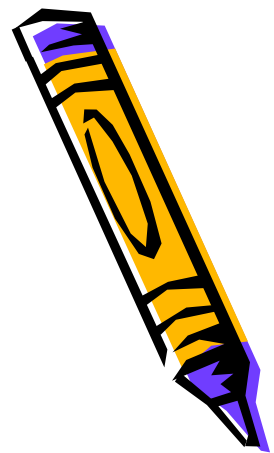

- Lapsi:

- ymmärtää puhutun ja kirjoitetun kielen yhteyden
- huomio siirtyy kielen merkityksestä kielen muotoon ja rakenteisiin: puheen voi jakaa pienempiin osiin
- pystyy käsittelemään kielen yksiköitä mielikuvatasolla
- kielellä tietoisesti hassuttelu
- Tuntee käsitteet: kirjain, äänne, tavu, sana, lause (Tornéus 1991.)

→ kielellisen tietoisuuden ja lukutaidon välillä on vahva yhteys (Lundberg & Høien, 2001; Wagner ym. 1994; Mäkinen 2002; Eskelä-Haapanen 2003; Lerkkanen 2006)

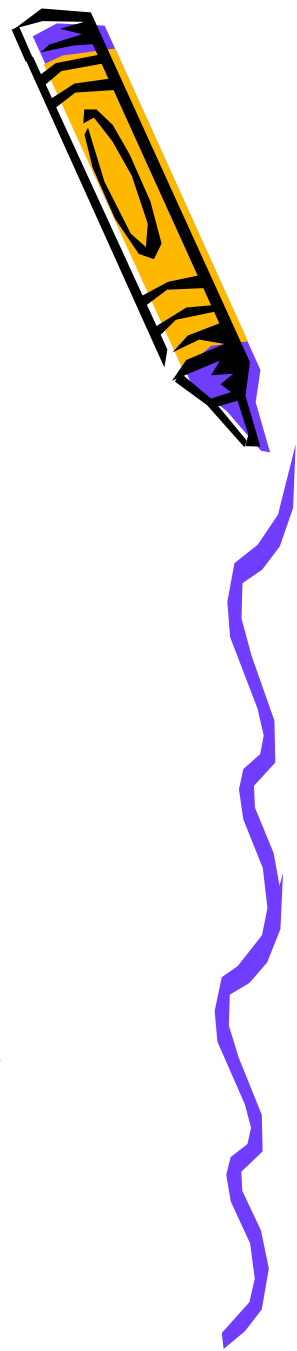

- **Lerikkanen (2006, 30)**
- "Kehittyneimmillään kielellinen tietoisuus on taitoa ymmärtää kirjoitetun kielen fonologista rakennetta, toisin sanoen yhdistellä ja erotella sanoista yksittäisiä äänteitä, foneemeja. Kirjain-äännevastaavuuden oivaltaminen ja taito analysoida sanan osia ovat keskeisiä luku- ja kirjoitustaidon oppimisen kannalta suomen kielessä. Lapsi oppii vähitellen tuntemaan myös käsitteet kirjain, äänne, tavu, sana ja lause sekä operoimaan niillä joustavasti".

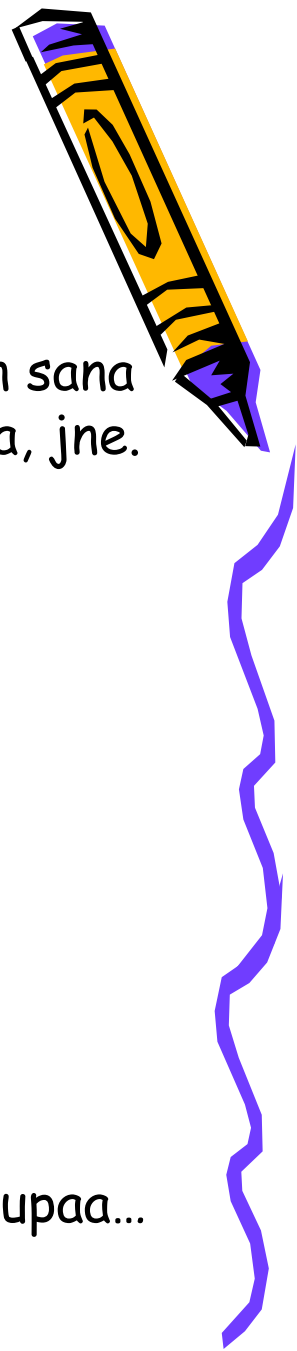
Kielellisen tietoisuuden harjoituksia

- Alkuääne - loppuääne
- Etsitään luokasta/kuvasta tietyllä äänteellä alkavia sanoja
- Laiva on lastattu
- Onko lyhyt vai pitkä äänne
- Sanan taputtaminen tavuiksi
- Tavuista sanan muodostaminen
- Tavuketju ta-lo > lo-ma > ma-to
- Tavupelit: muistipeli, domino, tavubingo
- Aakkoslaulut ja lorut
- Nimien luokittelu alkukirjaimen mukaan
- Pitkät ja lyhyet sanat: miten sen voi tietää..
- Yhdyssanat; etsi sanallesi pari, että siitä muodostuu yksi sana

Jatkuu...

- riittäminen
- ala- ja yläkäsitteet, esim. lelut
- Sanojen erottaminen lauseista, kuinka monta sanaa? Sanotaan sana kerrallaan. Laskemista voi helpottaa sormin, rakennuspalikoilla, jne.
- lauseen jakaminen sanoiksi ja uudelleen yhdistäminen
- Poistetaan yksi lauseen sana, mitä tapahtuu?
- Lisätään lauseeseen sanoja
- Täydennetään lausetta
- Tehdään kuvista/luokasta lauseita
- sanat sekaisin - tee niistä lause
- Kuvan ja tekstin yhdistäminen
- Kapteeni käskee
- Kuka on ystäväni? - selvitä kysymällä
- Erilaisissa tilanteissa puhuminen: puhelin, kauppa, pyydetään lupaa...

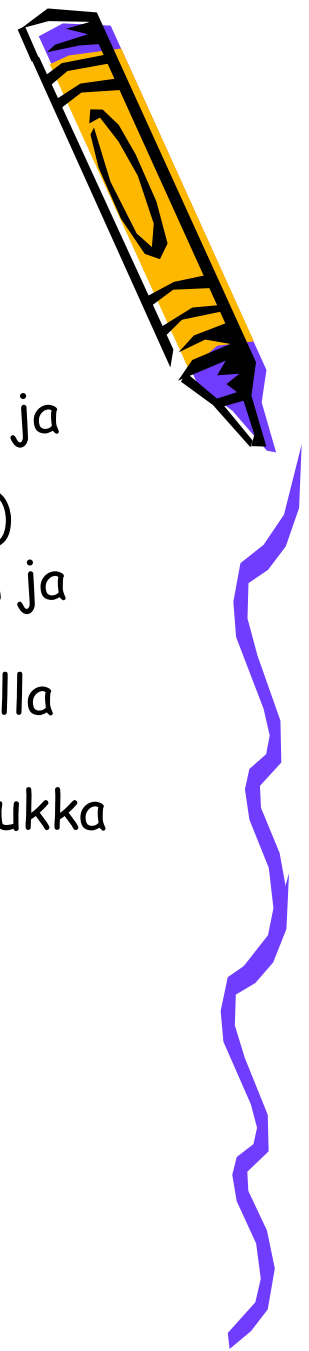
1. Fonologinen tietoisuus

- Taito jakaa puhetta erikokoisiksi yksiköiksi: äänneiksi, tavuiksi ja riimittyviksi sanoiksi
- Taito rakentaa mainituista sanan osista kokonaisuuksia
- Taito hahmottaa sanojen äännerakenne (foneeminen tietoisuus)
- Äänneiden erottaminen ja yhdistäminen on yhteydessä lukutaidon oppimiseen.
- Metalingvistiset taidot tarkastella puhuttua kieltä
  - äännediskriminaatio = sanassa olevien äänneiden erottaminen toisistaan
  - kirjain-äännevastaavuus
  - foneemitietoisuus = taito, jonka varassa voi tietoisesti käsitellä äänneitä
  - äännesegmentaatio = sanan jakaminen äänneiksi
  - äänneiden kestoerot
  - foneemisynteesi = äänneiden yhdistäminen
  - dekodaus = äänneiden yhdistäminen sanaksi

2. Morfologinen tietoisuus

- Ymmärrys siitä, että sanat rakentuvat erillisistä osista ja sen tajuminen, miten osat yhdessä määräävät sanan merkityksen, on yhteydessä lukutaitoon (Torneus, 1991)
- Sanan muoto: sanan pituuden liittäminen sanan kuultuun ja kirjoitettuun muotoon
- Sanan pysyvyys: asioiden ja esineiden nimeäminen samalla tavalla vaikka esim. väri muuttuu
- Sanan taivutus: sanan osat kantavat merkitystä esim. kukka - kukat - kukassa - kukastakin
- Yhdyssanat: sana voi rakentua useista eri osista (Lerikkanen 2006.)
  - ✓ Morfeemi: kielen pienin merkityksellinen yksikkö

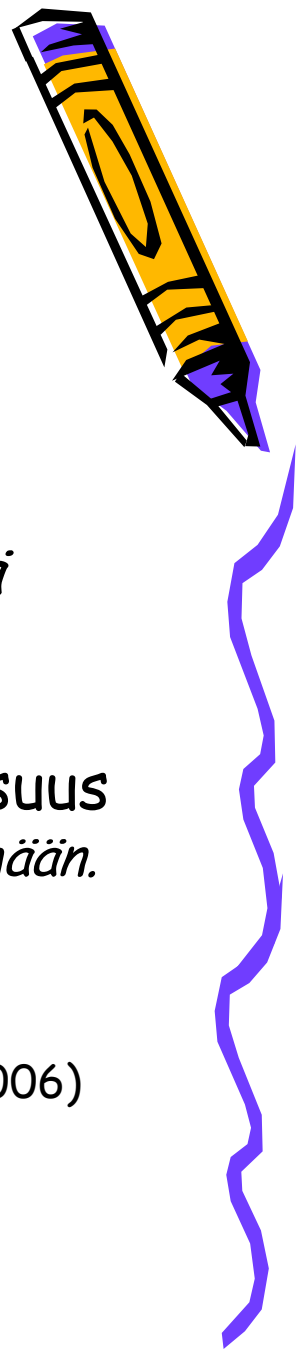

3. Semanttinen tietoisuus

- Sanojen **merkityksen** ymmärtäminen eli kyky luokitella ja määritellä sanoja
  - Sanojen merkitys, merkityserot ja kaksoismerkitykset (esim. naula - naulakko)
  - Sanojen merkityksen muutos lauseissa (Kun lakkaa satamasta, hae satamasta lakkaa.)
  - synonyymien eli samaa tarkoittavan sanan tunnistaminen
  - Homonyymien eli saman sanan tunnistaminen eri merkityksessä (Pihassa on kuusi, jonka oksalla on kuusi lintua.)

(Lerikkanen 2006)

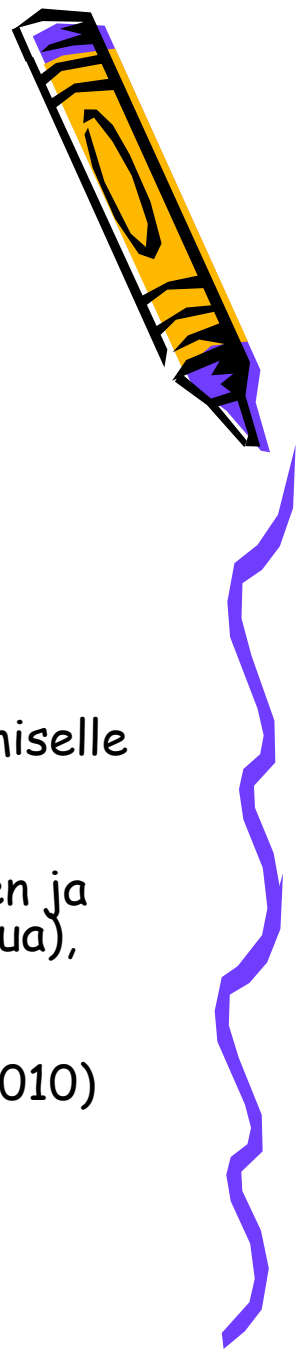
4. Syntaktinen tietoisuus

- Miten sanat **liittyvät** toisiinsa lauseiksi/teksteiksi
  - Huomio lauseiden rakentumiseen esim. *Minä menen ulos.*
  - Lauseiden havaitseminen ja käyttö
  - Tekstin rakentuminen ja lauseiden sidosteisuus
    - esim. *Lapset leikkivät pihalla. Huuda heidät syömään.*
    - esim. lauserakenteen vaikutus yksittäisen sanan muotoon *Liisa syö pork-; porkkanoita, porkkanaa, porkkanan.*

(Lerikkanen 2006)

5. Pragmaattinen tietoisuus

- Tietoisuus kielen **eri käytöstä eri konteksteissa**: kyky käyttää kieltä tilanteeseen sopivalla ja tarkoituksenmukaisella tavalla
  - kielenkäyttö eri tilanteissa ja sen kulttuurisidonnaisuus (kohteliaisuudet, rituaalit) sekä eri kohderyhmät
  - tietoisuus oman kielenkäytön kehittämisestä
  - aktiivinen suhde kieleen rakentaa pohjaa luetun ymmärtämiselle (esim. luetun pohdinta, oman ymmärtämisen tarkkailu, kriittisyys)
  - Kehittää: kuullun ymmärtämisen harjaannuttaminen satujen ja kertomusten kuuntelussa (esim. epäloogisuudet, mitä hassua), päättely ja arviointi tehtävät tekstin lukemisessa, ongelmanratkaisu ja syy-seuraussuhteiden pohdinta

(Lerikkanen 2010)

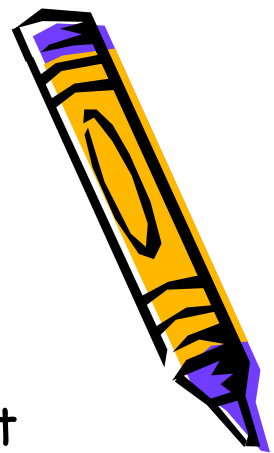
Fonologisen tietoisuuden kehittäminen ennen kouluikää

- Fonologisen tietoisuuden harjoitusohjelma 5-6 -vuotiaat (Mäkinen 2002):
  - Tavoite: luku- ja kirjoitustaidon oppimisvalmiuksien vahvistaminen
  - Sisältö: fonologisen tietoisuuden temaattiset toimintaleikit, tarkkaavuuden suuntaaminen ja opetuskeskustelut, jotka tukivat lasten ajattelun ja metakognitioiden kehittymistä
- Tulos: lukutaidon oppimista tukivat parhaiten sanan tavujen havaitsemisen, nimeämisen ja käsittelemisen sekä sanan alkuäänteen nimeämisen tehtävät

Fonologisen tietoisuuden kehittäminen ennen kouluikää

- Fonologisen tietoisuuden harjoitusohjelma 5-6 -vuotiaat (Mäkinen 2002): Tavoite: luku- ja kirjoitustaidon oppimisvalmiuksien vahvistaminen
- Sisältö: fonologisen tietoisuuden temaattiset toimintaleikit, tarkkaavuuden suuntaaminen ja opetuskeskustelut, jotka tukivat lasten ajattelun ja metakognitioiden kehittymistä
- Tulos: lukutaidon oppimista tukivat parhaiten sanan tavujen havaitsemisen, nimeämisen ja käsittelemisen sekä sanan alkuäänteen nimeämisen tehtävät
- Eskelä-Haapanen (2003): Esikoulun äänne- ja sanatuokioista eväitä ekaluokan lukemaan ja kirjoittamaan oppimiseen. 30 taiminnallista harjoitetuokiota ja yksilöllinen tukeminen tulokset tukivat motivaation merkitystä yksilöllisillä oppimispoluilla.

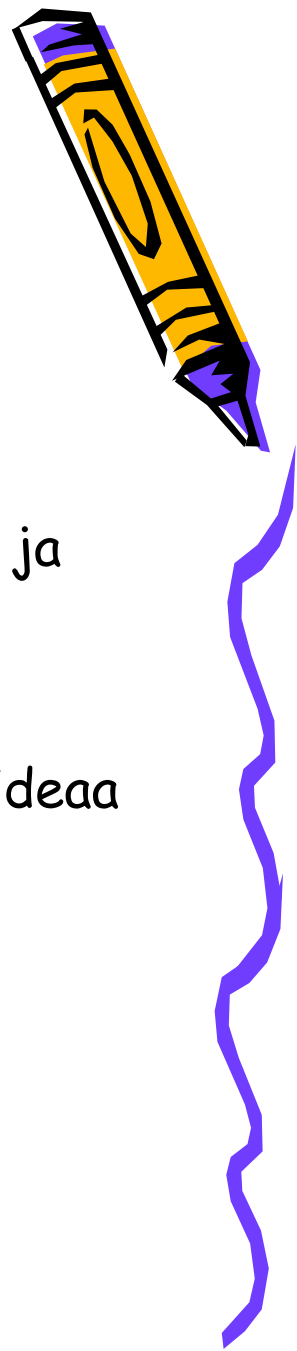
Ekapeli yksi

(Saine, Lerkkanen, Ahonen, Tolvanen & Lyytinen 2010)

- Tavoite: Harjoitellaan kirjain-äänne -vastaavuutta, tavuja sekä sanoja, erityisesti taidoiltaan heikoille lapsille
- Sisältö:
  - harjoitusten eteneminen
    - Kuullun äänteen ja kirjaimen yhdistäminen
    - Tavutaso
    - Sanataso
  - Kenttäjärjestys mukautuu pelaajan edistymisen mukaisesti
  - Peliä voi pelata intensiivijaksomaisesti esim. 15 min/ 1-2 krt. /päivä parin viikon ajan (tehokkain tapa) tai 15 min. useita kertoja viikossa
  - Tavoite päästä vähintään kahden kirjaimen yhdistelmien äännöistä
- Pelilupa oppilaan vanhemmilta (pelaaja voi pelata sekä koulussa ja kotona omilla tunnuksilla)
- Tulokset: ekapelillä rikastettu tuki lasten lukutaidon oppimista tehokkaammin kuin perinteinen erityisopetus tai luokkaopetus.
- Eriyttävä mahdollisuus
- <http://www.lukimat.fi/lukeminen/materiaalit/ekapeli>

Sadun ääneen lukeminen, tarinan kertominen

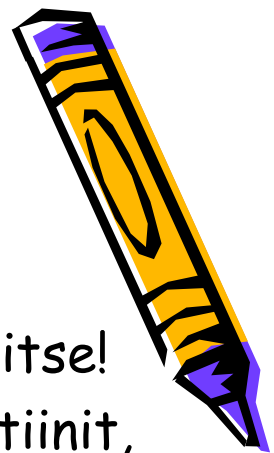

- Tukee:
  - tekstitaidon ja lukutaidon kehitystä
  - sanavaraston, kuullun ymmärtämisen, tarkkaavuuden ja ajattelun kehitystä
- Kielenkehityksen kannalta tärkeitä kertomuksien piirteitä:
  - haastavat ja vaativat lasta pohtimaan kertomuksen ideaa
  - merkityksien miettiminen
  - sanavaraston laajeneminen
  - yhteisöllinen prosessi
  - oppilaan osallisuuden tukeminen (vrt. OPS 2014)

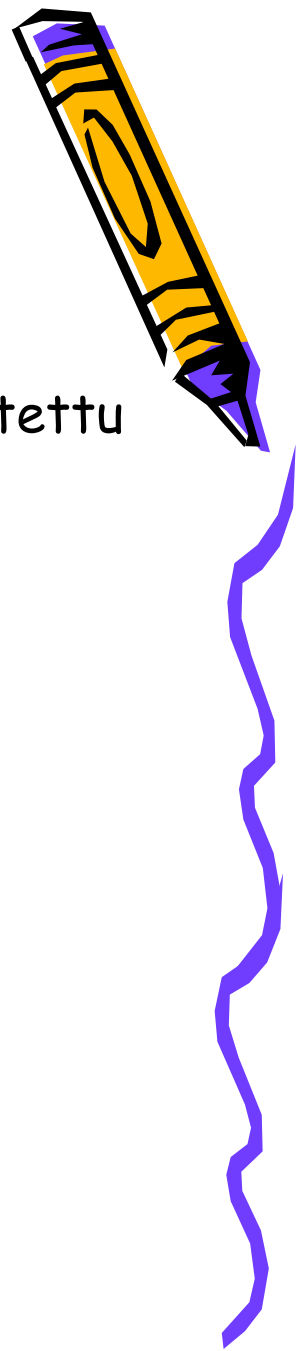
Lukiessasi huomio:

- Opettajan omakohtainen suhde luettavaan tekstiin: nauti itse!
- Ilmapiirin luominen: satunurkkaus, satutyyny, kuuntelurutiinit, valojen himmennys.
- Valitse kirja ryhmän mukaan: aihe, laajuus ja kertomuksen jakaminen lukukerroille.
- Luo viitekehys kertomuksen maailmaan jo ennen lukemista.
- Muista lukemista suuntaava sekä keskittymistä virittävä ja ylläpitävä kysymys tai tehtävä.
- Keskeisten outojen sanojen käsittely etukäteen, jotta ne eivät estä tarinan seuraamista.
- Luo yhteys tekstin ja kuulijoiden välille: mahdollisuus eläytyä tekstin tapahtumiin.
- ~~Viikkoa~~ Kertomuksen käsittelyyn yhdessä: keskustelu, draama, kukketeatteri.

Sadutus (Karlsson 2005)

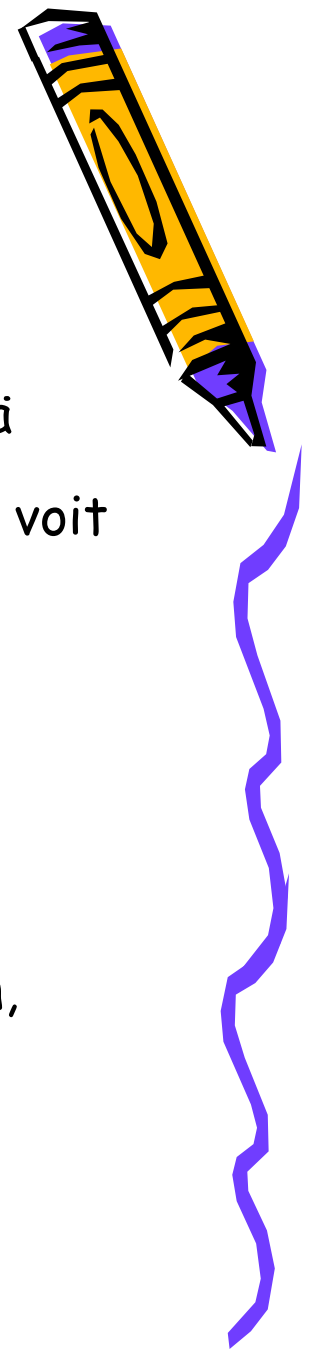

- Sadutus on narratiivinen menetelmä, jossa vapaasti tuotettu satu, kertomus tai tarina syntyy kertojan ja saduttajan välillä. Lapsi muokkaa ajatuksensa tarinaksi ja aikuinen kirjaa ne ylös.
- Sadutus rohkaisee lapsia :
  - ilmaisuun
  - kerrontaan
  - kommunikaation ja mielikuvituksen käyttöön
  - laajentaa sanavarastoa
  - havainnollistaa puhutun ja kirjoitetun vuorottelua
  - lisää toisen arvostamista
  - aktiivisuutta ja aloitteellisuutta
  - tukee ryhmäytymistä
  - luo yhteisöllisyyttä

Vrt. OPS 2014

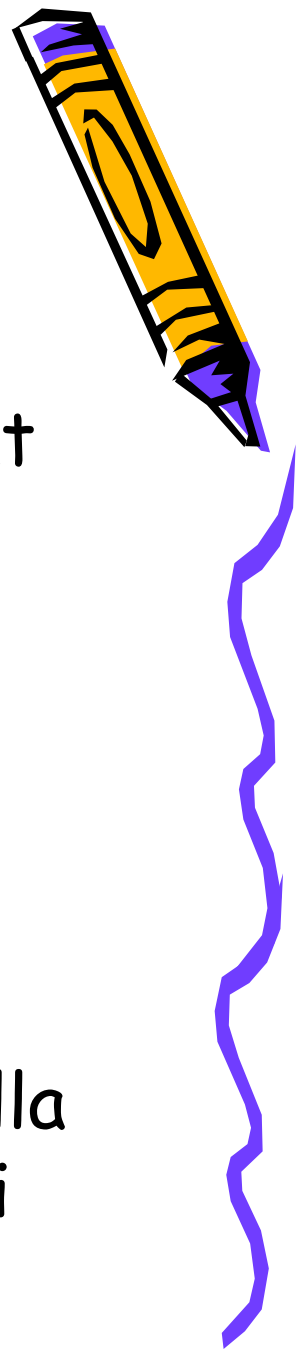
Sadutuksen vaiheet

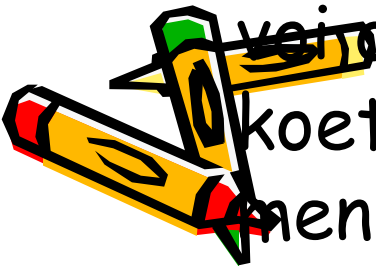
1. **Kehotus:** "Kerro satu juuri sellaisena kuin haluat. Minä kirjoitan sen muistiin sana sanalta, niin kuin sinä sen kerrot. Kun satu on valmis, minä luen sen sinulle, jotta voit korjata sitä, jos haluat."
2. **Kirjaa:** kirjoita lapsen kertoma satu sanasta sanaan sellaisena kuin se kerrotaan.
3. **Lue** satu kertojalle.
4. **Korjaa** satua siten kuin kertoja haluaa.
5. **Sadun edelleen työstäminen:** kuvitus, dramatisointi, satukirja, elokuva.
6. **Satujen jakaminen muiden kanssa:** ääneen lukeminen, esille laittaminen, näytelmä, satukirjeenvaihto, vanhempainvartti, vanhempainilta.

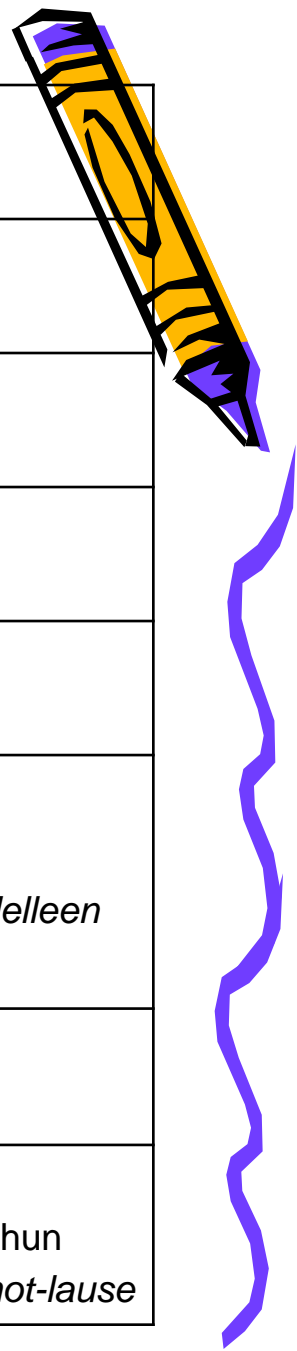

Lukemaan opettamisen alkeismenetelmät

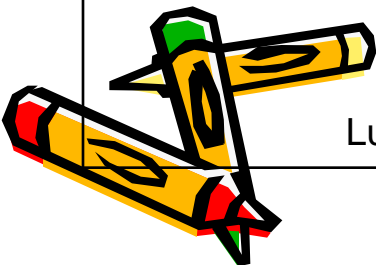

- Lukemaan opettamisen alkeismenetelmät jaetaan yleisesti kahteen päätyyppiin: menetelmiin, joilla on synteettinen tai analyyttinen perusta.
- On olemassa myös ns. sekamenetelmiä, joissa on vaikutteita molemmista edellisistä.
- Pitkään lukemaan opettaneella opettajalla voi olla myös oma, vakiintunut ja hyväksi koettu lukemaan opettamisen menetelmänsä.

Synteettinen perusta	Analyyttinen perusta
Kirjaintavausmenetelmä: <i>kirjain-tavu-sana</i>	
Äännetavausmenetelmä: <i>äänne-tavu-sana</i>	Kokosanamenetelmä: <i>sana-tavu-kirjain</i>
Liukumismenetelmä: <i>tavu-sana</i>	Domanin menetelmä: <i>sana-lause-teksti-aakkoset</i>
Oivallusmenetelmä: <i>äänne-tavudrilli-sana</i>	Lausemenetelmä: <i>lause-sana</i>
KÄTS-menetelmä (Kirjain Äänne Tavun Sana): <i>kirjain-äännevastaavuus-tavu-sana</i>	LPP-menetelmä: (Lukemaan Puheen Perusteella): <i>keskustelu-tekstisanelu-laborointi-uudelleen lukeminen-jälkikäsitely</i>
Erityisopetuksen menetelmiä	
CID-assosiaatiomenetelmä yhdistettynä KPL-menetelmään (Kuuntelen Puhun Luen): <i>kirjain-äännevastaavuus-tavu-sana, jonka rinnalla kokonaissanahmot-lause</i>	

Sanojen lukemisen taidot

- Sanojen lukemisen taidot rakentuvat kirjaintuntemuksesta, äännetietoisuudesta, kirjain-äännevastaavuudesta, äänteiden yhdistämisen taidoista sekä tavujen ja sanojen lukemisesta, sanojen tunnistamisesta ja sanojen oikeinkirjoituksesta.
- Kielellisesti rikas kasvuympäristö merkityksellinen.
- Taitojen automatisoitumista harjoitellaan sekä teknisinä taitoina että erilaisten tekstien yhteydessä pyrkien laaja-alaiseen ymmärtämiseen.

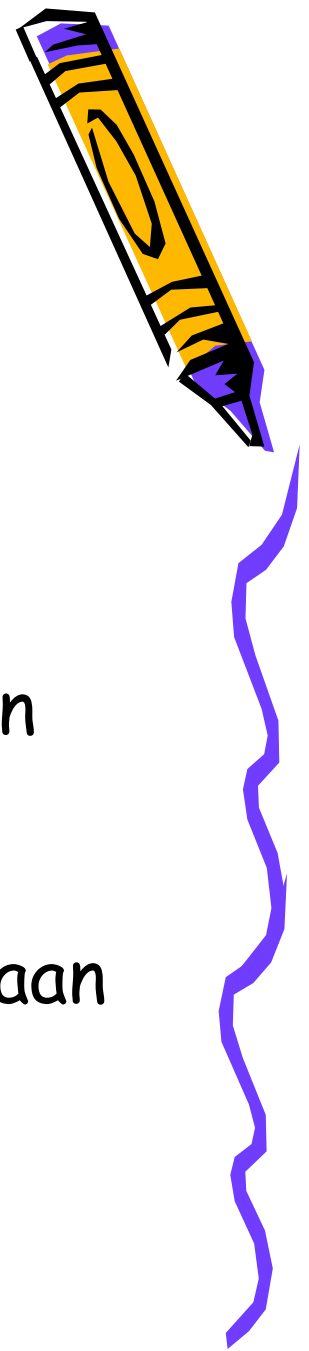

Tekstitaidot

- Tekstitaitojen perusta on kuullun ymmärtämisessä ja sanavaraston laajuudessa.
- Myös näitä taitoja voidaan harjoitella jo varhain ennen kuin edes varsinaisesti opetellaan lukemista esimerkiksi ääneen luettujen satujen ja kuullun ymmärtämisen harjoitusten avulla.
- Tekstejä voidaan käyttää myös sanatasoisia taitoja harjoiteltaessa.
- Tekstitaitoihin kuuluvat alkuopetuksessa luetun ymmärtäminen, ensimmäisten lukustrategioiden harjoittelu ja tuottava kirjoittaminen.
- Edelleen kielellisesti rikkaan kasvuympäristön merkitys kasvaa.

Peruslukutaidon elementit

- Lukemaan oppiminen edellyttää tiettyjä perustaitoja, jotka ovat riippumattomia käytetyistä opettamisen menetelmistä. Jokainen peruslukutaidon elementti on toimivan lukutaidon saavuttamisen kannalta tärkeä. Siksi *seuraavia* taitoja harjoitellaan jo lukemaan opettelun alkuvaiheista lähtien:

Tekstikoodin purkaminen (dekoodaustaito)- suppea, "perinteinen" tekstikäsitys

- Lapsi oppii yhteyden kuulemansa äänteen ja kirjoitetun symbolin välillä (kirjain-äännevastaavuuden) ja osaa käyttää taitoa lukiessaan. Tämä on keskeinen perustaito, kun kyseessä on kirjain-äännevastaavuudeltaan lähes täydellinen suomen kieli.

Tekstin ymmärtäminen (ymmärtämisen taito)

- Lukutaidon keskeinen tavoite on ymmärtää kirjoitettuja viestejä ja tekstejä.
- Tekstin ymmärtämisen taito sisältää myös taidon käyttää, tulkita ja arvioida tietoja ja omia kokemuksia pohdittaessa tekstin merkityksiä.

Tekstien funktionaalinen käyttö (toiminnallinen käyttötaito)

- Funktionaaliseen lukutaitoon sisältyy tietoisuus erilaisten tekstien tunnusmerkeistä ja rakenteesta sekä niiden erilaisista käyttötarkoituksista.

Tekstin kriittinen analyysi ja muuntaminen (analysointitaito)

- Tekstin analysointitaitoa tarvitaan, jotta tekstistä voidaan keskustella, esittää kysymyksiä ja tehdä päätelmiä esim. sen tarkoituksesta, totuudellisuudesta tai vaikuttamiskeinoista.

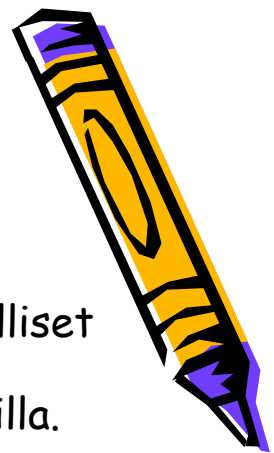
Tekstitaitojen käyttäjä muuttuvassa maailmassa

- Oppilaan näkeminen aktiivisena toimijana.
- Myönteiset tunnekokemukset sekä ilo ja uutta luova toiminta edistävät oppimista
- Oppiminen vuorovaikutuksessa
- Oppimisprosessin aikana saatavan palautteen merkitys
- Monilukutaito: erilaisten viestien tulkitseminen ja tuottaminen alkaa jo esikoulusta ja jatkuu läpi elämän

• **Laaja-alainen tekstikäsitys**

Kirjallisuutta

- Ahonen, T., Siiskonen, T. & Aro, T. (toim.). Sanat sekaisin. 2001. Kielelliset oppimisvaikeudet ja opetus kouluikässä. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Eskelä-Haapanen, S. 2012. Kohdennettu tuki perusopetuksen alkuluokilla. Acta Universitatis Tamperensis 1747.
- Eskelä-Haapanen, S. 2014. Kohdennettua tukea perusopetuksen alaluokilla. NMI-bulletin 24(4), 34-48.
- Karlsson Liisa, 2005. Sadutus avain osallistavaan toimintakulttuuriin. Jyväskylä: PS-Kustannus.
- Karvonen, P. ja Rikkola, L. 2006. Lukuleikkitaikoja. Helsinki: Tammi.
- Kohonen, V. & Eskelä-Haapanen, S. 2006. Matkalla kielelliseen tietoisuuteen alkuopetuksessa: opetuskokeilun tuloksia. Tampereen yliopiston opettajankoulutuslaitoksen julkaisuja. A29.
- Lehtonen, H. 1998. Lukemalla avaraan maailmaan. Helsinki: WSOY.
- Lerkkänen, M.-K. 2006. Lukemaan oppiminen ja opettaminen esi- ja alkuopetuksessa.
- Lerkkänen, M.-K., Björn, P., & Salminen, J. 2015. Varhaisvuosien kokemukset heijastuvat oppimiseen. Kasvatus, 46 (1), 101-103.
- Lyytinen, H. & Lyytinen, P. 2007. Lukivaikeuden tunnistaminen ja ennalle kehäisevät toimet. Psykologian laitos. Jyväskylä.

- Mäkinen, M. 2002. Puheen palat ja sanan salat esiopetuksessa. Fonologisen tietoisuuden yhteys alkavaan lukutaitoon. Acta Universitatis Tamperensis 92.
- Nurmi, J. E., Ahonen, T., Lyytinen H., Lyytinen, P., Pulkkinen, L. & Ruoppila, I. 2010. Ihmisen psykologinen kehitys. Helsinki: Sanoma Pro Oy.
- OPS 2014. Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet. Helsinki: Opetushallitus.
- Poskiparta, E., Niemi, P. & Lepola, J. 1994. Diagnostiset testit 1. Lukeminen ja kirjoittaminen. Turun yliopisto. Oppimistutkimuksen keskus.
- Sarmavuori, K. 2011. Opi ja ohjaa lukemista. Vantaa: Avain.
- Takala, M. 2004. Lukustrategiat luetun ymmärtämisen tukena yleis- ja dysfasia- opetuksessa. Helsingin kaupungin opetusviraston julkaisusarja A1.
- Tornéus, M. 1991. Löytöretki kieleen - Lasten kielellisen tietoisuuden kehittyminen. Helsinki: VAPK.
- Trageton, A. 2007. Lukemaan oppiminen kirjoittamalla. Helsinki: PS-kustannus.
- Vygotsky, L. S. 1978. Mind in Society. The Development of Higher Psychological Processes. MA: Harvard University Press.
- Vygotski, L. S. 1982. Ajattelu ja kieli. Helsinki: Weilin + Göös.

